

Praten met Ilse

Jeroen Kramer (63), zanger en presentator van onder meer het Sinterklaasjournaal, verloor zijn vrouw twee jaar geleden aan leukemie. 'In mijn naïviteit had ik gedacht dat Ilse en ik samen oud zouden worden.'

TEKST JEROEN KRAMER / FOTO'S MALOU VAN BREEVOORT

Soms wenste ik dat ik religieus was. Dan had ik God aan de revs van zijn glit-terjas uit zijn kermisattractie getrokken om hem een oplawaai te verkopen. Maar God bestaat niet, en het noodlot heeft geen adres. Het besef dat de dood aan zoiets banaals als willekeur onderhevig is, een ordinaire loterij, is een eyeopener geweest voor mij. In mijn naïviteit had ik altijd gedacht dat Ilse en ik samen oud zouden worden. Net als mijn ouders en mijn opa en oma. Dat iemand als Ilse, die niet rookte, nauwelijks dronk, vegetariër was, veel aan sport deed en zoveel liefde en energie gaf – dat uitgerekend zij dood moest in plaats van de eerste de beste inhalige slechterik, vond ik onverteerbaar. En waar Ilse zich daar op haar sterfbed al mee had verzoend en in dankbaarheid terugkeek op een vol-daan leven, heb ik er minstens twee jaar extra voor nodig gehad.

Ik geloof niet in een leven na de dood. Ik wil niemand zijn hiernamaals afpakken,

maar mijn verstand verzet zich daar nu eenmaal tegen. Het kan niet. En toch praat ik met Ilse. Natuurlijk zegt ze nooit iets terug. Althans niet in de vorm van geluid. Maar de gedachte die vervolgens in mij opkomt, beschouw ik als haar antwoord. Zo kan ik haar raadplegen, mijn gevoelens met haar delen, en zelfs vragen waar in huis dat naaisetje in hemelsnaam ligt. En het werkt echt! Ik liep er recht op af, terwijl het op een onmogelijke plek lag, helemaal achter in de kelder.

Hoe 'weg' is iemand die dood is, als je niet in een hiernamaals gelooft? Op een bepaalde manier is ze er natuurlijk nog steeds. Na een relatie van bijna drieëndertig jaar kan ik onmogelijk de man zijn die ik geweest was zonder haar. Ilse zit voor een deel in mij. En sowieso in onze twee kinderen. Maar uiteindelijk zijn dat slechts sporen, na-beelden, niet zijzelf.

Toch troost ik mezelf met de gedachte dat ze zich manifesteert. Als er een regenboog verschijnt, vind ik het fijn om te denken dat zij daarvoor heeft gezorgd. Als de ijsvogel

'Haar zonnebril en lippenbalsem liggen nog in de auto'

Op de achtergrond

Jeroen Kramer voor de schilderijen die door Ilse zijn gemaakt.

zich weer eens in onze tuin laat zien, komt dat door haar. Een vlinder op mijn schouder: Ilse.

Hoe troostrijk die na-beelden kunnen zijn, zoveel pijn kunnen ze ook doen. Zo maakten alle plaatsen waar ik voor het eerst zonder haar kwam mij somber, zonder dat ik erop bedacht was. Dat begon meteen al voor de deur, in mijn auto. Die lege stoel naast mij, waarop zij nooit meer in zou zitten. De auto waarin al die kilometers herinneringen zitten aan vakanties, bezoeken en alledaagse dingen. Waarin we onze allerlaatste rit samen maakten, van het ziekenhuis naar huis. Haar zonnebril ligt nog in het handschoenkastje, samen met een lippenbalsem en een pakje papieren zakdoeken. Ik hoef maar met mijn ogen te knippen of ik zie haar weer zitten. Onbegrijpelijk dat dat nooit meer zal gebeuren. En op ieder fietstochtje door de stad zag ik haar schim naast mij fietsen. Na drieëndertig jaar samen was de stad eigenlijk één groot fotoalbum met witte silhouetten op de plaatsen waaruit zij was weggeknipt.

De eerste weken na de uitvaart verliepen in een roes. 's Avonds dronk ik een fles wijn leeg en bij het tanden poetsen nam ik, met goedvinden van de huisarts, een druppeltje Dormicum uit Ilses overgebleven medicijnvoorraad. In bed hilde ik mezelf in slaap.

Zes weken na de crematie haalden mijn dochter en ik haar as op. Bij het crematorium namen we plaats in zo'n keurig zitje, moesten een formulier invullen en kregen vervolgens van een keurige dame een keurige plastic koker mee, verpakt in een keurige kartonnen geschenkdoo. „Het lijkt wel een Happy Meal van McDonald's”, zei mijn dochter droogjes. Inderdaad, zonder humor is het allemaal niet te doen. Thuis goten we de as – ze is verdomme gereduceerd tot een kilo as! – over in een urn. Dat gaf een stoffige knoeiboel in de huiskamer. De tuin leek ons een geschiktere plek om het verdere gestuif op te vangen. Sindsdien staat de urn op de piano, met haar foto erboven en een bloem ervoor.

Het heeft wel een jaar geduurd voordat ik de hoop opgaf dat ik naast Ilse wakker zou schrikken om haar te vertellen wat voor vreselijke nachtmerrie ik had gehad.

Monica maakt zich zorgen: Oudste Dochter doet bijna niets met haar telefoon. Zegt ze.

Oude ziel

Ik heb een raar kind. Oudste Dochter is over een paar maanden twaalf en zit in groep 8. De perfecte leeftijd om een milde telefoonverslaving te ontwikkelen, zou je zo denken.

Een klein jaar geleden kreeg ze haar eerste mobieltje. Een afdankertje, waarvan de batterij slechts een paar uur meegaat. Een prima opstapje in de telefoonwereld, was de gedachte. Surflust kun je maar beter niet aanwakkeren. En het werkt, dat ding staat vaker uit dan aan.

Inmiddels ligt er een nieuw tweedehandsje voor haar klaar. Dit keer met veel opslagruimte, een goede batterij en een groot scherm. De gemiddelde prepuber hoeft zich er niet voor te schamen. „We kunnen zo dadelijk wel even naar de stad om er een nieuw hoesje voor te kopen”, doe ik er nog een schepje bovenop. Soms wil je als moeder even shinen. Ze haalt haar schouders op. „Ik vind mijn eigen telefoon ook wel goed hoor. Ik hoef niet echt een nieuwe.”

Wat gaat hier mis? Van andere ouders hoor ik alleen maar verhalen over telefoons die 's avonds onder dwang ingeleverd moeten worden, verjaardagen waar onderuitgezakte lijven slechts naar een scherm staren en verslavende spelletjes die echt niet onderbroken kunnen worden voor zoiets banaals als het avondeten. Heeft ze stiekem een superdeluxe telefoon onder haar bed waar ik niks van weet? Gestolen uit de Media-

Markt? Gekregen van een lover-boy?

Als ze een dag later boven in haar kamer is, zet ik de Pickwick-truc in. Binnenvallen onder het mom van een kopje thee. Ze ligt gewoon op haar bed te tekenen. Ze houdt ervan stripfiguren na te maken. Met haar fonkelnieuwe gebeugelde glimlach kijkt ze omhoog. „Alles goed, mama!”

Als ik het stomende kopje dekmantel op haar bureau zet, vraagt ik zo nonchalant mogelijk waarom ze eigenlijk geen nieuwe telefoon wil. „Weet ik niet”, antwoordt ze. „Ik zie m'n vriendinnen gewoon op school, daar kunnen we toch ook praten?” TikTok, Snapchat, Instagram, Facebook? Ze trekt haar neus op. „Ik vind dat een beetje overdreven.”

Mijn Peruaanse schoonmoeder meldde bijna twaalf jaar geleden telefonisch dat ze van gene zijde had doorgekregen dat de baby die ik in mijn armen hield een oude ziel had.

Ik moest al mijn zelfbeheersing inzetten om niet in de hoorn te schreeuwen dat zulke onzin niet bestaat. Maar hé, misschien had ze toch gelijk.

Monica Beek (42) is journalist. Ze woont samen met haar dochters van 11 en 8 en heeft een vriend.

Een paar maanden later nam ik de kinderen mee naar Sardinië om ze het bos te laten zien waar Ilse, beeldend kunstenaar, een schilderij van had gemaakt, de kustpaden die we hadden gewandeld, de strandjes waar we hadden gelegen. Op die ene, schitterende plek op de rotsen hoog boven de zee had ik alle onbeduidende details van een paar jaar geleden ineens haarscherp voor ogen: hoe ik uit ons rugzakje twee knapperige ciabatta's tevoorschijn haalde, een stuk ricotta en een tomaat, en hoe een hagedis aan het overgeleven stukje tomaat begon te knabbelen op die warme lentemiddag. Tegen de kinderen zei ik alleen maar: hier hebben we toen gepicknickt. Tranen.

Het hele eerste jaar na Ilses dood speelde zich in mijn hoofd de film af van alles wat er op dat moment precies een jaar daarvoor gebeurde. Die dag in april dat we in het ziekenhuis de diagnose hoorden. De lente en de zomer waarin ik dagelijks naar het ziekenhuis fietste tijdens de chemokuren en de stamceltransplantatie, de herfst waarin het mis ging – een kalender vol zorgen, hoop, de terugslag, tot en met het einde. Afgelopen 4 januari, precies een jaar na de uitvaart, was een grijze, kille dag waarop het verdriet zich in zijn donkerste en somberste gedaante toonde. Ik had net zo goed zelf uitgedragen willen worden.

Na dat eerste jaar werd het verdriet abstract, ik volgde die tijdlijn niet meer. En hoewel de intervallen tussen de periodes van somberte langer werden, leek de intensiteit ervan niet te verminderen. Vaak verloor ik mijzelf in het onverzadigbaar doorkijken van vakantiefoto's, 's nachts in bed op de telefoon. Maar ik merkte dat ik dan alleen maar zwolg in verdriet. Ik zag dezelfde foto's voor de zoveelste keer voorbijkomen, maar ze boden geen troost. Ik besloot erme e op te houden.

Toen alles nog heel was, vormden Ilse en ik in het ouderlijk huis een thuishaven waarin onze uithuizige kinderen altijd konden aanleggen. Mee-eten, slapen, uithuilen, je roes uitslapen; als we er waren kon het altijd. Dat kan nog steeds, maar er ontbreekt iemand. Die vrouw die je, als alles is gezegd, tegen zich aan laat kruijen, die is er niet meer. Ik kan in mijn eentje het gat niet vullen. Met volwassen kinderen weet je sowieso niet waar liefde en coaching doorslaan naar bemoeizucht, en waar loslaten wordt geïnterpreteerd als onverschilligheid – mijn rol is onduidelijk. Ik ben bang dat ik tekortschiets als vader. Ik wil er altijd voor ze

zijn, maar ik ben slechts één, niet twee ouders, en nog steeds op zoek naar de juiste invulling van mijn nieuwe rol. Ons gezin is een mank lopend, gewond dier. Wat ik zeker weet is dat we elkaar regelmatig moeten omhelzen.

Een half jaar na Ilses dood kwam L. in mijn leven. Althans, we waren al lang bevriend, maar niet op deze manier. L., haar man, Ilse en ik kenden elkaar al drieëntwintig jaar. Haar man was drie jaar eerder overleden, en toen Ilse stierf was L. voor mij een grote steun. Dat ik een half jaar na Ilses dood absoluut niet aan een nieuwe relatie toe was stond buiten kijf, maar er sprongen vonken over en we raakten verliefd. Geleidelijk begonnen de dingen die we deelden en de tijd die we samen doorbrachten zoveel op een relatie te lijken dat we besloten het dan ook maar zo te noemen. L. brengt

‘In bed keek ik eindeloos foto’s op mijn mobiel’

troost, steun en liefde van iemand die weet hoe het is om je lief te verliezen. Bovendien heeft ze humor en is ze een wijs, warm, levenslustig, intelligent en aantrekkelijk wezen. Mijn verzet tegen het gebruik van het woord relatie brak nadat ik in gedachten het profiel had opgesteld van de vrouw met wie ik in theorie ooit eventueel zoiets zou willen. Ik keek naar L. en wist: *holy shit*, ze staat gewoon naast me. Dus ja, L. en ik zijn geliefden, en we hebben bedacht dat onze overleden echtgenoten ons bij elkaar hebben gebracht. *A match made in heaven*, zeg maar. Elke pijnsteek van gemis kunnen we met elkaar delen. Een herinnering aan haar of hem is nooit te veel of te vaak. We steken kaarsjes voor ze op bij Maria, en wierookstokjes bij Boeddha. Onze dode geliefden zijn er altijd bij. ‘Dubbelvla’ heb ik vaak geantwoord op de vraag hoe het met me gaat: verdriet en verliefdheid liggen naast elkaar op één bord.

Want ondanks het feit dat L. en ik het samen heel erg fijn hebben, drijft er onder het oppervlak nog altijd een ijsberg van verdriet. Het is nog lang niet klaar. En hoe graag ik mij ook oplaad aan L.'s grenzeloze en gulle energie, ik moet ook ontdekken wie ik zelf ben. Na tweeëndertig jaar huwelijk is een inter-amorum van zes maanden wellicht kort. Wie is Jeroen in z'n eentje? Daar ben ik nog niet helemaal uit. Om die reden ben ik de laatste tijd bewust vaker alleen. Het blijft zoeken.

Het verdriet voelt inmiddels niet meer als een snerpende, altijd aanwezige tinnitus, maar eerder als een permanente achtergrondruis die bij vlagen aanzwelt. Ja, ik ben gewond, maar heb niet meer de hele tijd pijn. Ik betrap mezelf erop dat ik in plaats van 'ons' af en toe 'mijn' zeg als ik het over thuis heb. Mijn huis. Is dit genezing?

Mijn huis hangt vol met Ilses schilderijen. Ik heb het geluk dat ik mijn leven al die tijd met een kunstenaar heb gedeeld. Ik weet wanneer ze gemaakt zijn, en waarop ze zijn geïnspireerd. Het leven gezien door haar ogen. Dat is troostrijk: Ilse als vanzelfsprekende achtergrond van mijn leven zonder haar. Als metafoer voor de liefde en energie die zij heeft gegeven, en die de dood niet heeft kunnen onderscheppen.

■ *Jeroen Kramer bracht een lied uit over rouw en troost, waarin een ziel uit het hiernamaals haar achtergebleven lief belooft zoveel mogelijk goeds op zijn pad te strooien. Het nummer is te beluisteren op onder andere Spotify en heet 'Dat ben ik'.*